

**Uchwała z dnia 3 października 1995 r.
I PZP 26/95**

Przewodniczący SSN: Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Maria Mańkowska (sprawozdawca), Andrzej Kijowski,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Stefana Trautsołta, w sprawie z powództwa Janiny N. przeciwko Spółdzielni Pracy [...] "T.O." w O. o uchylenie uchwały, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 3 października 1995 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu postanowieniem z dnia 15 marca 1995 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

1. Czy wynikająca z art. 181 i 182 prawa spółdzielczego powinność pozostawania spółdzielni pracy i członka spółdzielni pracy w stosunku pracy może być realizowana przez zatrudnienie członka spółdzielni w spółce, której udziałowcem jest spółdzielnia pracy.

W razie odpowiedzi twierdzącej na pytanie 1,

2. Czy umowa łącząca spółkę i członka spółdzielni jest spółdzielczą umową o pracę w rozumieniu tytułu II Działu III ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo Spółdzielcze (Dz. U. Nr 30, poz. 210 z późn. zmianami) ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Zawarcie umowy o pracę ze spółką, w której udziałowcem jest spółdzielnia pracy, nie stanowi spełnienia obowiązku wynikającego z art. 182 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 - Prawo spółdzielcze (Dz. U. Nr 30, poz. 210 ze zm.).

W ramach spółdzielczego stosunku pracy spółdzielnia pracy może natomiast skierować swego członka do wykonywania pracy w takiej spółce.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu przedstawił Sądowi Najwyższemu powyższe pytanie prawne w następującym stanie faktycznym sprawy.

Powódka Janina N. w pozwie przeciwko Spółdzielni Pracy Dziennikarzy "T.O." w O. wносиła o uchylenie uchwały Rady Nadzorczej pozwanej Spółdzielni Pracy z dnia 20 lipca 1993 r. w przedmiocie wykluczenia powódki ze Spółdzielni. Zdaniem Rady Nadzorczej powódka ciężko naruszyła obowiązki członkowskie przez niewykonanie uchwały Walnego Zgromadzenia nr 4/93 z dnia 9 czerwca 1993 r. Uchwała ta została zaskarżona przez grupę dziennikarzy-członków Spółdzielni i jest przedmiotem rozpoznania sprawy [...] przed Sądem Wojewódzkim w Opolu.

Strona pozwana nie uznała powództwa i wyjaśniła, że Rada Nadzorcza, działając na podstawie § 21 w związku z § 18 ust. 1 lit. b statutu Spółdzielni, podjęła decyzję o wykluczeniu powódki i innych członków ze Spółdzielni wobec niewywiązywania się przez nich z obowiązku pozostawania w stosunku pracy ze spółdzielnią.

Uchwała nr 4/93 Walnego Zgromadzenia SPD "T.O." z dnia 9 czerwca 1993 r. zobowiązała członków spółdzielni do pracy wyłącznie na rzecz wydawania dziennika "N.T.O." z wyłączeniem pracy w pismach konkurencyjnych. Zobowiązanie to podlegało wykonaniu poprzez zawarcie spółdzielczej umowy o pracę z pozwaną Spółdzielnią w terminie do dnia 30 czerwca 1993 r. z równoczesnym zatrudnieniem na pełny etat w Spółce z o.o. "P.M." w O.

Postępowanie w sprawie [...] przed Sądem Wojewódzkim w Opolu o uchylenie powyższej uchwały zostało umorzone wobec cofnięcia pozwu.

Sąd Wojewódzki w Opolu wyrokiem z dnia 15 grudnia 1994 r. oddalił powództwo Janiny N. o uchylenie uchwały Rady Nadzorczej w przedmiocie wykluczenia powódki ze Spółdzielni i uznał, że powódka naruszyła w sposób ciężki obowiązki członkowskie przez odmowę podjęcia pracy wskazanej przez Spółdzielnię. Powódka i inni dziennikarze zatrudnieni przed likwidacją RSW "Prasa-Książka-Ruch" w gazecie "T.O." utworzyli spółdzielnię pracy w celu przejęcia tytułu gazety i kontynuowali tę działalność wydawniczą w Spółce "O." w O. Dziennikarze pracujący przy wydawaniu gazety, mimo że byli członkami Spółdzielni, nie zostali zatrudnieni na podstawie spółdzielczych umów o pracę. Zostały z nimi zawarte umowy o pracę jedynie przez Spółkę "O."

W dniu 19 marca 1993 r. odbyło się Walne Zgromadzenie członków Spółdzielni Pracy Dziennikarzy "T.O.", na którym większością głosów podjęta została uchwała o wystąpieniu Spółdzielni ze Spółki "O." i przystąpieniu do Spółki "P.M.". Większość dziennikarzy opowiedziała się za utworzeniem nowego pisma "N.T.O." i to determinowało podjęcie następnej uchwały Walnego Zgromadzenia nr 4/93 w dniu 9 czerwca 1993 r. Uchwale tej nie podporządkowała się powódka z kilku innymi dziennikarzami, co spowodowało uchwałę Rady Nadzorczej o ich wykluczeniu ze Spółdzielni.

W rewizji od tego wyroku powódka zarzuciła naruszenie art. 182 prawa spółdzielczego przez przyjęcie, iż członek spółdzielni pracy może realizować obowiązek pozostawania w stosunku pracy ze spółdzielnią przez wykonywanie pracy na rzecz innego podmiotu będącego zakładem pracy.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu uznał, że ocena zasadności rewizji powódki zależy od odpowiedzi na wyżej przedstawione Sądowi Najwyższemu pytanie prawne. Zgodnie bowiem z art. 182 § 1 prawa spółdzielczego spółdzielnia pracy powinna być zakładem pracy zatrudniającym członka. Potwierdza to również art. 3 kodeksu pracy. Zatrudnienie członka poza spółdzielnią byłoby więc dopuszczalne wtedy, gdyby przewidywały to przepisy kodeksu pracy stosowane odpowiednio z mocy art. 77 § 2 k.p. Sąd Apelacyjny widzi np. możliwość odpowiedniego stosowania art. 174¹ § 1 k.p., jednakże dotychczasowe ustalenia nie wskazują, aby zamiarem stron było wykorzystanie instytucji urlopu bezpłatnego. Natomiast treść i forma umów o pracę zawartych z dziennikarzami "T.O." i "N.T.O." wskazuje, że zakładem pracy zatrudniającym dziennikarzy miało być przedsiębiorstwo prowadzone w formie spółki. Nie zmienia tego stanu rzeczy zawarcie w czerwcu 1993 r. dodatkowo spółdzielczych umów o pracę między spółdzielnią i dziennikarzami w wymiarze 1/2 etatu. Umowy te miały wprowadzić wykazać zgodność postępowania Spółdzielni z przepisami prawa spółdzielczego, ale w istocie treścią ich jest świadczenie pracy na rzecz Spółki, co zdaniem Sądu Apelacyjnego dodatkowo uzasadnia pytanie sformułowane na wstępie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepisy ustawy z dnia 16 września 1982 r. - Prawo spółdzielcze (Dz. U. Nr 30, poz. 210 ze zm.) w Dziale III [...] pracy statuuja dwa stosunki prawne, które pozostaja ze soba w ścisłej zależności i łączą członka spółdzielni ze spółdzielnią. Są to: stosunek członkostwa i stosunek pracy (art. 182 § 1). Odmowa nawiązania stosunku pracy lub pozostawania w takim stosunku, poza wyjątkami przewidzianymi w ustawie, które w rozpoznawanej sprawie nie zachodzą, stanowi naruszenie istotnych praw i obowiązków wynikających ze stosunku członkostwa.

Chodzi tu o nawiązanie nie jakiegokolwiek stosunku pracy, ale stosunku o treści, która odpowiada słusznemu interesowi stron, a więc stosownie do kwalifikacji zawodowych i osobistych pracownika oraz obiektywnych możliwości spółdzielni, to znaczy odpowiednich do jej aktualnej sytuacji gospodarczej (art. 182 § 2). W tych więc granicach mieści się obowiązek członka spółdzielni świadczenia pracy zaproponowanej mu przez spółdzielnię.

Stosunek pomiędzy spółdzielnią i jej członkiem nawiązuje się przez spółdzielczą umowę o pracę (art. 183 § 3), co oznacza, że umowa ta nie może być zawarta przez inne podmioty gospodarcze, nie będące spółdzielnią pracy, ani dotyczyć innych osób, niż członków spółdzielni pracy. Zgodnie z ogólnym odesłaniem do przepisów kodeksu pracy (z wyjątkiem umów o pracę na okres próbny) w sprawach nie uregulowanych przepisami prawa spółdzielczego (art. 199 prawa spółdzielczego) - treść spółdzielczej umowy o pracę powinna odpowiadać wymogom przewidzianym w art. 22 i 29 kodeksu pracy, a więc zawierać istotne składniki umowy o pracę: rodzaj pracy, [...] oraz wynagrodzenie za nią. Umowa powinna być zawarta na piśmie.

Spółdzielcza umowa o pracę może jednak zawierać także inne postanowienia, których wprowadzenie uznały strony w danym wypadku za konieczne. Takie dodatkowe postanowienia umowne mogą też wynikać z prawa obowiązującego w danej spółdzielni pracy, zawartego w statucie spółdzielni zgodnie z przepisami prawa spółdzielczego. Znajduje to potwierdzenie w art. 182 § 2 stanowiącym, że spółdzielnia jest zobowiązana do zawarcia takiej umowy, której treść mieści się w granicach jej aktualnych możliwości i potrzeb gospodarczych.

W wyroku z dnia 4 marca 1970 r., III PRN 112/69 (OSNCP 1970 z.11 poz. 204) Sąd Najwyższy podkreślił, że istota stosunku łączącego spółdzielnię pracy i jej członka wymaga od każdej ze stron podporządkowania się zmianom uzasadniającym społeczno-gospodarczą potrzebę odmiennego uregulowania wynikających z umowy praw i obowiązków stron.

W rozpoznawanej sprawie nie chodzi wprawdzie o zmianę umowy już zawartej, ale o ocenę dopuszczalności zawarcia przez pozwaną Spółdzielnię spółdzielczej umowy o pracę jedynie w wymiarze 1/2 etatu i jednocześnie zobowiązanie członków spółdzielni do zatrudnienia w Spółce, w której Spółdzielnia prowadzi swoją działalność gospodarczą. Wydaje się, że przy braku wystarczających środków finansowych na własne prowadzenie tytułu wydawniczego, co ustalił Sąd Wojewódzki, nadal aktualna jest teza przytoczonego wyżej wyroku Sądu Najwyższego, że sytuacja gospodarcza usprawiedliwia odpowiednie kształtowanie obowiązku stron, wynikającego z art. 182 § 1 prawa spółdzielczego.

Na działalność gospodarczą w ramach spółki pozwala spółdzielnia pracy art. 3 § 2 prawa spółdzielczego, którym dopuszczone zostały wszelkie umowne formy

współdziałania spółdzielni z innymi organizacjami, także poprzez tworzenie spółek handlowych i cywilnych.

Działalność gospodarcza prowadzona przez spółdzielnię wyróżnia spółdzielnię od innych organizacji o charakterze zrzeszeniowym (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1991 r., III CZP 117/91). Spółdzielnia może poszukiwać form zapewniających jej sprawność prawno-organizacyjną. Działalność gospodarcza stanowi jedną z dwóch podstawowych funkcji spółdzielni. Nie istnieją - w obowiązującym stanie prawnym - ograniczenia, wyłączające możliwość skorzystania z realizacji tej funkcji w tak elastycznej formie, jaką stanowi spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 1992 r. CRN 6/92, Wokanda 1992 nr 12 str. 1).

Sąd Najwyższy w składzie obecnym podziela to stanowisko. Zgodnie z art. 181 prawa spółdzielczego przedmiotem gospodarczej działalności spółdzielni pracy jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Taki też cel założyła sobie pozwana Spółdzielnia w § 5 statutu i realizuje go obecnie poprzez przystąpienie do spółki z o.o. "P.M." i wydawanie tam dziennika "N.T.O.". Członkowie Spółdzielni, zatrudnieni w niej na podstawie spółdzielczej umowy o pracę, mogą być zatem kierowani do pracy w tej spółce, w której udziały posiada Spółdzielnia bez potrzeby korzystania przez nich na czas tej pracy z urlopów bezpłatnych, co sugerował Sąd Apelacyjny.

Obowiązek pozostawiania spółdzielni pracy i jej członka w stosunku pracy, wynikający z art. 182 § 1 prawa spółdzielczego, może być realizowany przez pracę członka spółdzielni w spółce, [...] której udziałowcem jest spółdzielnia pracy. Jednakże spółdzielcza umowa o pracę może być zawarta jedynie przez spółdzielnię pracy i członka spółdzielni. Oznacza to, że zawarcie umowy o pracę ze spółką, w której udziałowcem jest spółdzielnia pracy, nie stanowi realizacji obowiązku wynikającego z art. 182 § 1 prawa spółdzielczego. W ramach spółdzielczego stosunku pracy spółdzielnia pracy może natomiast skierować swego członka do wykonywania pracy w takiej spółce.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy podjął powyższą uchwałę.

=====